

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО
И МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ“

Денис Венциславов Киров

ФИЛОСОФСКИТЕ КОРЕНИ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ
РЕАЛИЗЪМ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни
науки, професионално направление 3.3. Политически науки,
докторска програма „Международни отношения“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

доц. д-р Мариета Рабохчийска

София

2024 г.

Дисертационният труд е преминал предварително обсъждане в катедра „Международно право и международни отношения” на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски” на 11.06.2024 г. и е насочен за публична защита пред научно жури в състав:

Проф. д-р Благой Никитов Видин

Доц. д-р Искрен Пламенов Иванов

Проф. д.ф.н. Иван Борисов Кацарски

Проф. д.п.н. Антоний Тодоров Тодоров

Проф. д-р Блага Иванова Благоева

Представеният дисертационен труд обхваща 244 стандартни страници. Структуриран е в увод, два раздела, заключение и използвана литература. След всяка глава са формулирани изводи. В списъка на литературата се съдържат 109 източника.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на ..... 2024 г. от ..... часа в зала ..... на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Съдържание на автореферата

1. Съдържание на дисертационния труд.....	4
2. Характеристика на дисертационния труд – актуалност, предмет, задачи, структура, методология.....	6
3. Изложение на съдържанието на дисертационния труд	10
4. Приноси моменти на дисертационния труд.....	23
5. Научни публикации, свързани с темата на дисертационния труд	25

1. Съдържание на дисертационния труд

Увод.....	4
Раздел 1	8
Канонът на класическия политически реализъм	8
Глава 1	9
Макс Вебер – идеен предшественик на реализма	9
1.1.1 Няколко предварителни бележки.....	11
1.1.2 Политическата общност на Вебер.....	12
1.1.3 Трите типа легитимно господство.....	15
1.1.4 Веберовата „нормална“ политика.....	18
1.1.5 Екзистенциалният конфликт.....	20
1.1.6 Политическото като съдба.....	23
1.1.7 Политическото като „сфера“.....	25
Глава 2	29
Класическият реализъм на Ханс Моргентау	29
1.2.1 Шестте принципа на политическия реализъм.....	32
1.2.2 Допълнителен коментар върху шестте принципа.....	63
1.2.3 Концепцията за политическото.....	70
Глава 3	89
Моргентау като наследник на Вебер	89
1.3.1 Обективната теория.....	89
1.3.2 Сфери на мисълта.....	93
1.3.3 Политиката като процес и „политиката като призвание“.....	94
Глава 4	97
Политическият реализъм отвъд Моргентау	97
1.4.1 Политика и сила – Е. Х. Кар.....	101
1.4.2. Джон Херц, Хърбърт Бътърфилд и дилемата на сигурността.....	104
1.4.3. Реймон Арон.....	107
1.4.5 Джордж Кенан и човешката природа.....	110
1.4.6 Ханс Моргентау и политиката на сила.....	112
Раздел 2	117
Внасяне на концепцията за политическото в канона на класическия реализъм	117
Глава 1	118
Концепция за политическото на Карл Шмит	118
2.1.1 Понятието.....	122
2.1.2 Врагът.....	130
2.1.3 Автономия или доминация?.....	136
2.1.4 Политическото и държавата.....	141
2.1.5 Политическото и политическата воля.....	147
2.1.6 Антропологичната предиспозиция на концепцията за политическото.....	150
Глава 2	156
Политическото: онтологичният връх на реализма	156

Глава 3	182
Номосът на Земята	182
2.3.1 Номос и генеалогия	182
2.3.2 В Античността	184
2.3.3 Пространство и номос	186
2.3.4 Земя и море	189
2.3.5 Номос и политическо	194
Глава 4	197
Политически ред и политическо единство	197
2.4.1 Политически ред.....	197
2.4.2 Съдържание на политическия ред	201
2.4.3 Конституция и политическо единство.....	202
2.4.4 Идентичност и репрезентация	206
Глава 5	211
Политически субективизъм	211
2.5.1 Реалистки субективизъм	212
2.5.2 Символите на субективизма.....	225
Библиография	239

2. Характеристика на дисертационния труд –актуалност, предмет, задачи, структура, методология

Актуалността на темата се обуславя от фундаменталното значение на политическия реализъм за науката на международните отношения. Бидейки един от основните теоретични подходи в тази сфера на политическото знание, реализмът има свое собствено развитие. Тази еволюция на школата и на парадигмата на реализма се осъществява, от една страна, чрез вътрешнотеоретичния дебат между различните течения, и, от друга страна, в постоянен научен диалог с другите теоретични подходи към международните отношения. Поради широкия обхват на теоретичните си предпоставки и предположения, реализмът е заслужил своето близо до аксиоматичното положение като аналитична перспектива при разглеждането и подлагането на критичен анализ на събитията в системата на международните отношения.

Съдържанието на теорията на политическия реализъм обаче не разполага с привилегията на статичното си съществуване, което не бива подлагано на критически анализ. В този смисъл, настоящата дисертация се заема именно с разглеждането на фундаменталните теоретични предпоставки на реализма, такива, каквито са формулирани от първата вълна класически реалисти и най-вече от общоприетия баща-основател на школата – Ханс Моргентау. Този анализ на теоретичните основи на реализма има за цел да открие два основни момента. От една страна, да бъде разгледан в дълбочина класическият реализъм и чрез задълбочен анализ да бъдат разкрити или показани някои теоретични слабости в така структурираната реалистка парадигма. От друга страна, чрез подобен похват се открива възможността за предложение за „допълване“ или „обновяване“ на канона на реализма чрез предлагане на допълнителни структурно-оздравителни концепции или понятия в каквито се превръщат някои от теоретичните постулати на Карл Шмит относно характера и същността на политическото.

Така структурираната проблематика разкрива потенциала за едно своеобразно завръщане към фундаменталните моменти на школата на реализма и поставянето на началото на един дебат за същностните основи на школата. С развитието на академичната среда и с откриването на нови възможности пред научното познание за политическия реализъм е нужно да бъде осъществено едно критично завръщане към основите, което да изследва същността на постулираните предпоставки и да създаде

възможност за изследване и потенциално „обновяване“ на тези предпоставки. Именно с това се заема тази дисертация.

Обект на изследването е класическият политически реализъм. **Предмет** на изследването са основните схващания на реализма относно концепцията за политическото, източника на политическия конфликт и неговата природа.

Целта на изследването е да се постигне интегриране на концепцията за политическото на Карл Шмит в теоретичните фундаменти на класическия политически реализъм. Поставената цел е конкретизирана в следните **задачи**:

- Разглеждане на фундаменталните концепции на политическия реализъм с основен акцент върху схващането за политическото и политиката.
- Установяване на идейната връзка между Макс Вебер и Ханс Моргентау като фундаментални автори за школата на реализма.
- Разглеждане на концепцията за политическото на Моргентау.
- Анализ на „шестте принципа на политическия реализъм“ на Моргентау.
- Разширяване на анализирания автори до първата вълна реалисти.
- Излагане на основните схващания за политическото на Карл Шмит.
- Внасяне на политическата онтология на Шмит в системата на реализма.
- Разглеждане на идеите на Шмит, свързани със съществуването на политическия субект.
- Внасяне на понятието за „политически субективизъм“ в канона на политическия реализъм.

Основната теза на изследването е, че политическият реализъм в класическия си вид има основополагаща нужда от ясна концепция за политическото, която да се превърне в основна предпоставка за последващото конструиране на школата. В класическия си вариант тази предпоставка е маргинализирана в теоретико-структурно отношение, недостатъчно развита или въобще отсъства. Аксиоматичната употреба на „политическо“ всъщност оставя понятието неизяснено и без ясна концептуализация, което води до различен вид проблеми, свързани най-вече с логическата кохерентност на теорията на класическия реализъм. Концепцията за политическото на Карл Шмит е именно понятието, което е способно да се превърне във фундаментален момент за политическия реализъм, защото разполага с ясното разбиране за конкретното съдържание на политическото.

Структурата на дисертацията е изградена и подчинена на строгата логика на разгръщането на изложението и основната теза на текста. Дисертацията съдържа увод, два раздела, всеки от които е съставен от отделни глави, и заключение. Първият раздел е посветен на канона на класическия реализъм, в който се описват и подлагат на критически анализ основните предпоставки на тази школа за международните отношения. Вътрешната логика на раздела е следната: представяне на най-сериозния идеен предшественик на реализма в лицето на Вебер, представяне на бащата на класическия реализъм Моргантау и представяне на част от останалите реалисти, които съставляват първата вълна академично институционализиран политически реализъм. Ролята на първия раздел е да създаде мисловна ситуация и контекст за втория раздел и да обуслови нуждата от неговото формулиране. Вторият раздел вече представлява изясняването на само загатната теза от първия раздел – нуждата от концептуализиране и изясняване на политическото. Той е структуриран около тезите на Шмит в комбинация с изложение на основните теоретични предпоставки и изводи, които следват от интегрирането на Шмит в канона на политическия реализъм.

В дисертационния труд са използвани следните **методи за анализ**: общонаучен хипотетико-дедуктивен метод, контекстуален анализ, концептуален анализ. Изследването се осъществява чрез общи научни методи за анализ, синтез и обобщаване на получените резултати. Важно е да се уточни, че изследването е изцяло на концептуално-понятно ниво.

Практическата приложимост на дисертационния труд може да бъде определена в две отделни насоки: научно-изследователска и практико-политическа. В научно-изследователската сфера могат да бъдат приложени изводите, направени в хода на изложението, към реалната картина на света. Тоест, чрез приемането на тези нововъведения в теоретичния блок на реализма, изследователите, които се възприемат като представители на тази школа, могат да интегрират този нов теоретичен подход към анализа на събитията от света на международната политика. Макар и текстът да е изцяло на концептуално-понятно ниво, това не означава, че може да съществува единствено в света на абстракцията, защото една от възможностите, които се откриват, е именно прилагането на тези абстракции към реалността на международните отношения. Така изследователите разполагат с още един инструмент при прилагането на теоретичната рамка към анализа на събитията.

В практико-политическата сфера изводите от този текст могат да бъдат приложени към външнополитическия анализ, който се осъществява в рамките на

институциите, отговорни за осъществяването на външната политика на страната. Научното осигуряване на външната политика е важен елемент от процеса на нейното осъществяване, което предполага взимането предвид и приложимостта на теоретичните въведения от тази дисертация. Извън конкретиката на външната политика и институциите, изводите и заключенията могат да бъдат използвани като знание в смисъла на политическото действие от страна на политиците и аргументиране при взимането на решение и изграждане на политически стратегии.

3. Изложение на съдържанието на дисертационния труд

Увод

Уводната част предлага съвсем сбито изложение на основните елементи на политическия реализъм, маркира неговото развитие и представя общите проблеми, които стоят пред школата на политическия реализъм, с което дава първоначална насока на предстоящото изследване. Тук са включени и основните ограничения, които са поставени пред изследването, в смисъла на рамките и границите, до които поставените въпроси достигат. Дисертацията е насочена към разглеждане единствено на политическия реализъм в класическия му вариант от периода непосредствено след края на Втората световна война. Внася се фундаменталното за текста понятие за „концепцията за политическото“, след което се описва значението на това понятие, неговата роля в теорията на политическия реализъм и значението и отношението към основната теза на дисертацията, с което се прави и преход към заявяването на самата теза. В уводната част са описани структурата на текста и аналитичните похвати, които биват прилагани в рамките на дисертационния текст.

Раздел 1

В първата глава се описва творчеството на Макс Вебер, като целта е да се разгледа не само социологически, но и политически, така че да се разбере каква е концепцията му за политическото. Чрез този подход се цели да се разкрият връзките между политологията на Макс Вебер и ранния Моргентау. В тази глава се разглежда политологическата перспектива на Макс Вебер, като социологическите му трудове са представени, за да се придаде по-ясен контекст за мисълта и творчеството на немския социолог. Концепцията за политическото на Вебер е извлечена най-вече от чисто политическите му трудове заедно със социологическите схващания за политическата реалност на политическата група. Концепцията на Вебер за политическото и властта са дълбоко преплетени и може да се определи, че представят едно и също явление чрез различни термини. Политиката и политическото са по същество борба за власт. Тази концепция се реализира по различен начин в света. Вебер съдържа в себе си две алтернативи за света, които представят две реалности на неговия живот. Това са строго научният ценностно-неутрален анализ и силно екзистенциализираното виждане за политическата реалност в смисъла на реализирането на политическия субект. В някои свои есета и статии Вебер разкрива своите силно политически – тук използвано с

ценностен заряд – виждания относно съдбата на Германия и характера на международните отношения. Тези две основи на мисълта на Вебер се превръщат и в основите за развитието на политическия реализъм. И Карл Шмит, и Ханс Моргентау са мислители, които по един или друг начин са повлияни от творчеството на Вебер. Разликата е в това, че двамата стъпват на различна основа от творчеството на Вебер. И докато Моргентау използва строгия ценностно-неутрален научен метод на Вебер, то Шмит е повлиян много по-силно от другото лице на Вебер.

Първият раздел продължава с анализ на класическия политически реализъм чрез навлизане в същината на канона. Ако е трудно да внедрим Вебер – поради социологическата насоченост на неговите академични интереси – в канона на реализма, то Моргентау не просто е внесен, а е по същество самия канон. Огромното влияние на немско-американския мислител е неоспоримо. Той се превръща в един от бащите-основатели на школата по силата на множеството си трудове, посветени на международните отношения, както и чрез дейното си участие в обособяването на международните отношения като отделна сфера на познание. Анализът на Моргентау е осъществен чрез концентриране върху два основни аспекта на неговата мисъл – концепцията му за политическото и шестте принципа на политическия реализъм. Подробното разглеждане на принципите се осъществява не само чрез анализ на самия текстови материал, но и в по-широкия контекст на неговото творчество, по-конкретно чрез допълнителни статии и монографии, в които Моргентау разкрива в дълбочина някои от своите виждания.

Концентрирането върху Моргентау в тази част от дисертацията трябва да се разбира и чете в смисъла на анализа през призмата на неговата концепция за политическото, която е изцяло извлечена от творчеството и влиянието на Макс Вебер. Дефиницията на Моргентау е структурно тъждествена на тази на Вебер, което се превръща в допълнителна предпоставка и доказателство за огромното влияние на немския социолог върху школата на политическия реализъм и нейното развитие.

Главата, която е посветена на подробното разглеждане на Ханс Моргентау и неговите шест принципа, ни разкрива няколко отделни момента, които заслужават да бъдат изнесени пред скоби. За Моргентау политическото и политиката са дълбоко свързани с човека и спокойно може да се говори за утвърдена антропоцентричност на неговата теория. В този смисъл Моргентау стъпва на предпоставка, която може да бъде отнесена към Хобсовото схващане за човека, а именно – изключително песимистична антропологична перспектива. Моргентау схваща човека като изначално зъл и

егоистичен, което бива прието като фундамента не само на политическото, но и на логиката на социалното осъществяване, а оттук – и на историята. Тези две схващания са основата на политическия реализъм на Ханс Моргантау. Злата човешка природа съдържа в себе си семената на специфичното човешко поведение, което е егоистично не само за материални блага, но и за властта над другите. Следователно чрез този мотив се достига същността на политиката и политическото, а именно – борбата за власт.

Моргантау възприема тази индивидуалистична перспектива за генезиса на политиката, политическото и държавата, като в същото време, изхождайки от същата антропоцентрична перспектива, внася в структурата на проблема и етическото. Аргументът за наличието на етическото е именно абсолютността в отликата на човека от заобикалящия го свят. Етиката и моралното изискване ни превръщат в хора. Чрез внасянето на етическото изискване Моргантау поставя въпроса за неразрешимия проблем на диалектиката „политика / морал“. Тук се осъществява и трансформацията на реализма от чисто дескриптивна в нормативна теория, защото Моргантау използва универсалния морал като референтна стойност за оценяване на политическото действие. Този похват е осъществен чрез Веберовата сравнителна композиция „етика на отговорността / етика на убеждението“, което е още един момент на преплитане на интелектуалното наследство на двамата автори. Основната разлика обаче настъпва с референта на отговорността, защото, докато при Вебер това е политическият субект, над който политическият актьор властва, то при Моргантау отговорността е не само спрямо държавата, но и спрямо универсалните морални ценности. Този момент е идентифициран и като проблемен за реализма именно в контекста на политическото.

Цялостно, на база анализа на теоретичните предпоставки, създадени от Моргантау, могат да се обособят няколко основни проблемни момента за политическия реализъм. На първо място стои прекомерното утвърждаване на тезата относно проблематичната природа на човека и нейния облик като източник на политическото поведение. На практика този подход има психолого-етическа концептуална рамка, която придава фундаментално значение на човека сам по себе в своята абсолютност. Тази предпоставка насочва съждението не само към индивидуалистичния източник на политическото – като проекция на лични и частни възжелания – но и към етическия мотив в изграждането ѝ. Тук идва възможността за плавен преход към втория проблемен момент в концептите на Моргантау и това е фундаментално етическата природа на политическия свят. Както става ясно в дисертационния труд, един от

основните мотиви е за политическото превъзходство в онтологичната структура на политическия реализъм. За Моргантау обаче най-важният елемент от политическия свят и живот е етиката, която доминира политическото. Тук се открива много повече нормативност, отколкото дескриптивност и Моргантау допуска грешката на пожелателната мисъл за етическо превъзходство. Макар и да твърди, че диалектиката между етика и политика е трудно разрешим проблем, на достатъчно места в своето творчество Моргантау дава пълно превъзходство на моралните ценности над политическото действие. Това е резултат от изцяло етическото схващане за политиката като „неизбежно зло“ в света, което прониква в живота чрез злия характер на човешката природа. Разбира се, антропологичната скептичност присъства и при Шмит, но не е основата, на която построява теорията си. Може би това схващане за отношението етика – политика е и най-фундаменталната разлика между Шмит и Моргантау, която определя сериозните различия в характера на творческото им наследство.

Последният момент, който може да бъде приет като проблемен при Моргантау, е неговото приемане на света като разделен на еднакво стоящи и равни в значението си сфери на живота, всяка от които разполага със своя собствена логика и най-вече решение. Това произтича от желанието на Моргантау да „спаси“ политическото от легално-етическите съображения против него, но в хода на това спасяване той допуска грешката на затваряне на политическото в рамките на своя собствен определен домейн. Борбата за власт, която е типичността на политическото за Моргантау, е твърде тесен мотив, който е неспособен да обхване политическото съществуване. Основният смисъл на такова съществуване е да съдържа в себе си типичния начин на живот на групата, което се простира далеч отвъд мотива борба за власт.

Следващият елемент от изложението за Моргантау е неговата „концепция за политическото“, която е подробно разгледана след шестте принципа. Понятието, което немският мислител дава, както вече бе споменато, е качествено тъждествено на това на Макс Вебер. Изключително любопитен момент в изследването на реализма е, че тази теза на Моргантау е и причината за единствената среща между него и Карл Шмит. Моргантау не се съгласява с тезите на Шмит, като го обвинява в логическо несъответствие в постройката на идеята. В своята теза Моргантау описва политическото като свързан с държавата проблем, който зависи от интензитета в самото отношение, което е субективното определение за политическото. Обективното е много по-тривиално и в смисъла на Веберовата социология – борба за власт.

Моргентау разглежда политическото в негативен смисъл, тоест, не чрез позитивното утвърждаване на съдържанието на концепцията, а чрез анализ на юридическите междудържавни диспути и откриването кое не е въпрос на международното право.

Концепцията за политическото е доразвита и в последващите трудове на Моргентау, като върховната точка на неговия идеен мотив относно държавата и политиката е структурирането на жаждата за власт на човека в държавата, чрез което се дава възможност за реализиране на властовия импулс извън собственото политическо пространство. Тук бива идентифициран и момент на теоретична недостатъчност, която бива адресирана именно чрез тезите на настоящата дисертация. Подобно определение и концептуализиране на политическото не предоставя достатъчно идейна способност за теорията и не може да се твърди, че разполага с достатъчна аналитико-понятийна дълбочина, така че да е реалистичен огледален образ на света. Именно желанието да се разкрие повече изцяло на теоретично ниво и да се внесе много по-дълбока същност на понятието за политическото е причина за формулирането на основната теза в текста.

В последната и заключителна глава от първия раздел на дисертационния труд се съдържа допълнително разглеждане на други автори от първата вълна на политическия реализъм. Основната цел е да се разширят контекстът и обхватът на школата на класическия реализъм, като анализирането на автори като Кар, Арон, Херц и др. е изцяло в смисъла на тяхното разглеждане на източника на политическото и връзката му със силата. Без да навлизат в задълбочени философски разисквания, повечето автори-реалисти стъпват на хипотезата за естественото състояние на човека (по Хобс), което води до анархичния характер на международните отношения и постоянната заплаха от конфликт. Тези автори разглеждат много по-емпирично международните отношения и влиянието на Моргентау е отчетливо. Редно е да се отбележи, че единствено Кар не стъпва на хипотезата за естественото състояние, но последващите му построения са изцяло в смисъла на школата на политическия реализъм.

Общият извод за политическата същност на реализма може да бъде формулиран по следния начин: политическият реализъм възприема положението на човека в света като предпоставка на теоретичното построение. В тази хипотеза човекът е в положение, в което трябва да оцелее, което може да се постигне единствено чрез натрупване на все повече сила. Силата се схваща генерално като възможност да се влияе върху волята на другия, което предполага два отделни момента. От една страна, силата е психологически момент (по Моргентау), а от друга страна, има неотменяеми

материални измерения (Арон, Кар, Херц). Политическият реализъм стъпва на обективността на борбата за оцеляване чрез натрупване на сила, което бива възприето за валидно не само за човека, но и за света на международните отношения. Политическото не преживява качествена промяна при „прехвърлянето“ си от полето на индивидуалното оцеляване към поведението на държавите. Става въпрос за същия закон със същите закономерности, но в различен мащаб. С тези изводи се слага логическият и идеен завършек на първия раздел, с което се завършва предпоставката за предложените тези. Основната роля на подробното разглеждане на класическия политически реализъм е да се открият онези положения, които от теоретична гледна точка изискват допълнително разискване – или дори противопоставяне – за да бъдат изпълнени задачите и целите на дисертацията.

Раздел 2

Вторият раздел, озаглавен „Внасяне на концепцията на политическото в канона на политическия реализъм“, е аргументативната и идейна същина на текста. Ако описанието и анализът на реализма са с цел създаване на контекстуална ситуация и на предпоставки и причини за теоретичен дебат, то втората част е вече същностното предложение за осъществяване на теоретично обновление на канона. В този раздел се осъществява „внасяне“ на нова концептуално-аналитична рамка в дебата за политическия реализъм, която в смисъла на вътрешнотекстовия диалог предпоставя и създава логико-изискуемите изводи относно класическия реализъм.

Самият раздел е структуриран на база собствена логика, която се разкрива в рамките на изложението. От една страна, тази логика е изолирана по отношение на целия текст, защото обслужва единствено целите на самия втори раздел. От друга страна, напълно се запазва, дори се интензифицира диалога с каноничните постулати на ранния класически реализъм. Разделът е изграден така, че да създава динамика в процеса на четене. Първо се представя нова понятийна единица, която впоследствие, на база дефинирането ѝ изцяло от Карл Шмит, се разгръща като теоретична последица за школата, водеща до определен извод и ново положение. В първата глава се разглежда концепцията за политическото на Шмит и се разгръща широко понятието за фундаментален феномен от света. Съответно във втората глава се развиват аргумент и последица за теорията на реализма, които имат за цел да се утвърдят като предпоставка и теоретична основа. Трета и четвърта глава са построени на същия принцип.

Цялостно вторият раздел е организиран около доминиращата тема за политическото и неговата същност, но не като съдържание в смисъла на неговите елементи и проекции в света, а като една онтологична рамка, която да бъде предпоставена по отношение на целия реалистки проект. Освен същността на самото политическо и какво представлява то като явление, се разглежда и феноменът, в който политическото съществува, защото една от тезите в текста е, че не съществува обективно и неутрално политическо поле. Следователно политическият субект, неговият генезис, характер и субективност са втората смислова част от втория раздел. Целта на обособяването на характеристиките на политическия субект като отделна подтема и на пръв поглед отклоняването от първоначално зададената посока на разсъждение към международните отношения е да се демонстрира и промени холистичното и чисто структурно мислене за международните отношения и да се прехвърли вниманието и знанието в тази сфера върху самите субекти, които са основните актьори в международните отношения. Чрез това изместване на фокуса се демонстрира изключително силният политически заряд на международните отношения и по начало се аргументира наличието на предиката „политически“ в словосъчетанието „политически реализъм“.

Първата глава съдържа задълбочено изложение на концепцията на Карл Шмит за политическото. Понятието за политическото, което Шмит изгражда, се отличава с невероятна динамика в себе си, не само заради категоричността на позицията му спрямо цял един модус на съществуване в настоящия (към момента на писане) свят, но и заради дълбочината и многоаспектността на самото понятие. Може да се каже, че това, което Шмит вижда и изрича като политическо, е не просто сложно понятие, но и изключително специфично схващане за политическата реалност. Неговото разбиране за политическото определено се различава от класическите, най-вече заради степента на абстракция, която внася в концепцията за разлика от стандартните опити за дефиниране, опитващи се да обхванат ежедневната рутина във вътрешнодържавната политика.

Политическото за Шмит е разделението между приятели и врагове, което е може би най-известната му формулировка и един от най-сериозните му приноси към историята на идеите. Политическото деление, тоест, делението между приятели и врагове е в резултат на заплахата спрямо начина на живот на дадения субект, която заплахата е поставена от друг субект. В този смисъл става въпрос за екзистенциален сблъсък. Не за конфликт за власт, не за сблъсък на идеи, а за битието, за начина на

осъществяване на политически единната група в света. Това, което Шмит успява да формулира чрез делението, е, че трансформира наложеното схващане за политика, залегнало в канона на реализма, а именно като чисто тактически сблъсък между индивидуалности, които целят да заситят властолюбивите си пориви. По същия начин успява да избегне дефинирането на политическото в смисъла на психологията и психологическите концепции. Шмит възприема политическото като колективна съдба, като принцип за участие в историята и създаване на историята. Най-важната последица за теорията на реализма, която е внесена чрез подобно формулиране, е трансформацията на пространството като антинеутрално.

Тази формулировка на политическото е от огромно значение за цялостното мислене за политическата сфера като такава, защото Шмит отказва да придаде на политическото своя собствена сфера. Тоест, докато можем да мислим за типични сфери от човешката култура като естетика, етика и икономика чрез типичните характеристики за тези сфери, които еднозначно и категорично ги обособяват в собствените им граници, то при политическото такава граница на практика отсъства. Това не е пропуск от страна на Шмит, а напълно съзнателна теоретична постановка. Той твърди, че политическото става такова в определен момент на натрупване на напрежение, което може да доведе до конфликт, което напрежение е предхождано от разделението на приятели и врагове. Нито приятел, нито враг има конкретно съдържание, както например „красив“. Това съдържание се извлича от неpolitическите обществени сфери чрез проблематизирането им. Така политическото експроприира пространството на въпросното поле и го трансформира в политически въпрос. Това съществуване на политическото разкрива неговата доминантност над неpolitическите сфери на публичния живот.

Чрез възприемането на такова понятие за политическото се достига до логичния извод относно онтологическото превъзходство и доминация на политическото. Тази „доминация“ на политическото се изразява най-вече в едно структурно начало, което този феномен заема. Това означава, че политическото съществуване на субекта се превръща в неговия екзистенциален облик, тоест, битието му придобива историческа релевантност благодарение на факта на самото му съществуване като утвърдено битие. Утвърждаването се осъществява чрез феномена на приятелството и враждата с друго политическо битие, друга политическа същност. Следователно обликът на един политически субект е определен изцяло от картината на неговото политическо възприятие. Културните феномени се превръщат в образи на своето и приятелския

публичен живот и могат да „получат“ тази своя легитимност като такива единствено в смисъла на основаването чрез политическо начало.

Така се изяснява въпросът относно характера на политическото и неговото фундаментално значение за международните отношения. Чрез една такава формулировка и чрез изграждането на кохерентна дефиниция за политическото, науката за международните отношения биха утвърдили своята теоретична перспектива и биха затвърдили своите теоретични предпоставки. Такова положение вече ще съответства на важността, произтичаща от естествеността на международната политика. В този смисъл политическото има не просто предимство пред всякакви други схващания в смисъла на „икономически, етически, естетически“, но и ги доминира, с което качествено изменя техния характер, облик и реализиране в света. Това положение трябва да се приема като аксиоматично за политическия реализъм и всеки анализ на международната реалност трябва да взема предвид такава аналитична постановка.

Подобно формулиране на едно онтологично превъзходство на политическото позволява на реализма да бъде имунизиран спрямо собствени интелектуално-философски грешки и противоречия. Всеки един от отделните моменти, които се съдържат в политическото, има пряко отношение към утвърждаването му не само като понятие, но и като екзистенциален феномен. Именно екзистенциализмът на политическото като теоретична предпоставка на реализма, го извежда като различен подход към теориите за международните отношения.

Третата и четвъртата глава се обръщат към политическия субект и неговите измерения. Без концепциите на Шмит относно номоса, политическата конституция и политическото единство, теорията на политическото би останала без своето конкретно предметяване. Конструирването на политическия субект е от фундаментално значение за разбирането на неговата същност и за разбирането на причината поначало да се говори за приятели и врагове. Тази субективност, която произтича например от конституирането на политическия агент, може да бъде разбрана единствено в смисъла на неговата екзистенциалност и конституираща воля, които се превръщат в единствено основание за политическото съществуване. Това означава, че за всеки политически субект неговото битие произтича не от външни за него феномени, които по определен начин да го легитимират като политически релевантен в определена система, а от самата му воля, разбрана като решение за съществуването като политически субект. Номосът като придобиване на пространство, ред, право; политическият ред като

единство и омиротвореност; конституцията като форма на собственото политическо „приятелство“ са все елементи – символи – на политическия субект, които са уникални за всяко едно политическо битие. На тази основа се изграждат международните отношения, които се превръщат в сблъсък на различни екзистенциалности, които – и това е от изключителна важност – се признават за легитимни врагове помежду си. На базата на тези понятия, които Шмит разработва в хода на академичния си път, се достига до последния елемент от нововъведенията в политическия реализъм, който тук е наречен „политически субективизъм“.

По такъв начин се формулира и реалисткия подход към системата на международните отношения в техния пълен мащаб. Ако досега политическият субект е бил разглеждан отвътре в смисъла на неговото битие, логика на осъществяване и цялостно онто-политическо структуриране, то вече разглеждаме политическия субект като субект с външнополитическо измерение. Тоест, заема се една перспектива на възприемане в чиста субективност отвъд границата на неговото битие и относно последиците за системата на международните отношения. Тук могат да бъдат открити два отделни проблема, които биват разглеждани.

От една страна, обект на изследване е субективизмът като феномен на политическата мисъл. Следователно се приема идеята, че реализмът се корени в една субективистична представа за политическия свят, в която съществуващото и самата му основа произтичат от самите субекти, без те да са способни да създават общо обективно пространство на осъществяване на отношенията помежду си. Тук не говорим само за реалистко описание на анархична система на международните отношения, а да се промени самото мислене от система към субективност. Системата изисква общо пространство, подреденост (дори подредеността да е неподреденост) и възприятия на взаимосвързаност. Мисленето в субективизъм поставя подобно интелектуално построение под сериозно съмнение и го преформулира в политическия субективизъм на приятелите и враговете. Те не са способни да бъдат свързани в система, защото не са части на едно цяло – цялото е субектът, а извън него е другостта. Такава промяна във възприемането на международните отношения трябва да промени фокуса от техническото, обективистично и де-персонализирано разглеждане на поведението на държавите към едно естествено и автентично фокусиране върху самите държави. Едно подобно изместване на фокуса върху субектите би върнало реализма и науката за международните отношения към едно автентично интелектуално

съществуване, което възприема инициативността в поведението на субектите за първична.

Освен абстрактно-теоретичното аргументиране на политическия субективизъм като принцип на реализма, трябва да бъдат анализирани и проекциите на субективизма в онтичната реалност на света. Защото е невъзможно един толкова силно онтологизиран принцип да остане напълно в полето на абстракцията, особено що се отнася до теория, свързана с политическия реализъм. Следователно в света съществуват картини на реалността на субекта, които съдържат в себе си реалностите от субективния характер на политическото и на политическия агент. Тези картини на субективност представляват няколко отделни реализации на политическия агент, които могат да бъдат определени по следния начин: територия; ориентация; форма; култура, които в текста са разгледани подробно като елементи на политическия субект, извлечени на база политическото концептуализиране на Карл Шмит.

Заключение

В заключение могат да бъдат формулирани няколко извода, които са резултат от анализа в хода на изложението. На първо място отчетливо се забелязва връзката между Моргантау и Вебер и влиянието на немския социолог върху формирането на възгледите на Моргантау, които впоследствие се превръщат и в основата на неговия реализъм. Това влияние е основно в смисъла на дефиницията на политическото, на въпроса за етичката дилема по отношение на политиката и не на последно място – относно делението на човешкото битие на отделни независими сфери. Това наследство на Моргантау е изцяло в смисъла на чисто научния принос на Вебер, без да се допуска смесване на наука и лични възгледи. Разбира се, Моргантау не взема в суров вид Веберовите концепции и оставя своя отпечатък върху тях. Така например Моргантау прави връзката между борбата за власт и държавата чрез човешкия характер и желанието на човека да властва над останалите. В същия стил Моргантау внася лека промяна и в смисъла на „етика на отговорността“, добавяйки към референта на самата отговорност и универсалния морал.

Шестте принципа на Моргантау също предполагат отделни изводи. В най-концентриран вид може да бъде открито формулирането на една реалистка перспектива, която е недостатъчно логико-теоретично обособена в свое собствено аналитично поле. Какво означава това? От анализа на шестте принципа на

политическия реализъм става ясно, че Моргентау заема някои позиции, които са идентични с тези на неговия идеен противник. В този смисъл докато се опитва да установи теория и теоретична рамка, той попада в капана на вече утвърдените постулати на епохата, в която твори. Следователно Моргентау е неспособен да избегне тези предпоставки и те са налични имплицитно в неговото творчество. Най-сериозното доказателство за това е тезата му относно превъзходството на етиката над политическото. Джон Херц, впрочем, опитва да постигне синтез между реализъм и либерализъм, с което приема реализма много повече като тактика или стратегия, отколкото като философска алтернатива. Общият извод за първия раздел и за състоянието на политическия реализъм е, че в неговата теоретична основа са налични пропуски, които изискват адресиране и допълнително разглеждане.

Като следващ извод може да бъде обособена „съвместимостта“ на теоретико-концептуално ниво между понятието за политическото на Карл Шмит и теорията на политическия реализъм. Тезата на Шмит за разделението между приятели и врагове се превръща в идеалния и най-подходящ вариант за запълване на някои от теоретичните недостатъци на теорията на реализма. Това е резултат от промяната в самия начин на разглеждане на науката за международните отношения, защото отговаря на реалното позициониране и действие на политическите актьори в международната среда. Шмитианската теория за политическото не просто е подходяща за внасяне като допълнителен познавателен фундамент на реализма, а е близо до тъждествена на самия реализъм, защото за Шмит – при неговото „идеално“ теоретично построение – международните отношения са същинското поле на осъществяване и реализиране на политическото, тъй като единствено политически единният субект може да участва пълноценно в историята.

Последният, но със сигурност не и по важност, извод е за фундаменталното значение на политическото като онтологически върховно по отношение на човешкия живот, бит и култура. Чрез едно такова съставяне на онтологична пирамида, на върха на която стои политическото, се йерархизира полето на осъществяване на международните отношения. Основният по важност мотив за разгръщане на историята е политическото действие и политическата воля на субекта, който е единен и с напълно изяснена концепция за своите врагове и своите приятели. Така закрепването на политическото като аксиоматично превъзхождащо спасява теорията от опасността на диференцираното познание в смисъла на либералното схващане за култура като

отделни и независими сфери на живот и познание. Чрез абсолютизирането на политическото се създава и различно разбиране за международните отношения като система не с общо пространство, а като пространства-волеизявления на отделните субекти.

Всички тези изводи могат да бъдат възприемани като първата стъпка от един много сложен и много дълъг дебат относно политическия реализъм и неговия теоретичен облик. Подобен дебат, който да се осъществи изключително в рамките на самия реализъм, е нужен, за да може школата да установи някои от своите грешки или несъответствия, чрез което да актуализира своя теоретичен подход и да ревитализира способността си да предоставя същностна аналитична перспектива за събитията от международната политика.

4. Приносни моменти на дисертационния труд

Научните приноси на дисертационния труд могат да се определят по следния начин:

1. Внасянето на концепцията за политическото на Карл Шмит в канона на политическия реализъм е не само същността, около която е построена цялата структура на текста, но и основният научен принос на дисертацията. Подобно изследване е сред първите в българската научна литература и това открива възможността за поставянето на начало на сложен научен дебат относно реалната ценност на Шмит като изследовател от школата на реализма и колко подходящо е да се прилагат неговите концепции – най-вече за приятелите и враговете – като фундаментални елементи на теорията на политическия реализъм.
2. Разглеждането на международните отношения в смисъла на абсолютна субективност предлага нов подход към разглеждането на въпросите за системата и структурата на международната среда. Един такъв дебат е нужен, защото задава въпроси с основно значение относно научното възприемане на международните отношения. Основата на тази субективност е извлечена изцяло от предходния мотив за разделението между приятели и врагове и е логично следствие от него. Подобно разглеждане на системата на международните отношения отваря възможност за задълбочен дебат в полето на един от основните проблеми пред науката.
3. Поставянето на тезата относно фундаменталното значение на политическото като първи момент в онтологичната структура на политическия реализъм. Това е може би най-сложният момент от текста от гледна точка на оспорването на едно от фундаменталните схващания на Моргантау относно независимостта на сферите от живота. Въпреки това подобно ново положение има възможността да пренареди и преструктурира разбирането на политическия реализъм относно същността на политическото и политическите отношения.

4. Разширяване обхвата на българската научна литература в сферата на изследването на политическия реализъм. Разглеждането на тази фундаментална школа за науката на международните отношения се осъществява не само в смисъла на безкритично описание на теорията, нейното обособяване като отделна школа и развитие, но и се анализират в дълбочина нейните основни мотиви и фундаментални идеи. Тези фундаментални предпоставки биват подложени на критически анализ, за да може да се положи началото на дебат и диалог в това направление.
5. Подробният анализ и интерпретация на Карл Шмит допълва българската научна литература, посветена на политико-философските му идеи. Дисертацията предлага разглеждане на Шмит отвъд юридическите му приноси. Вторият раздел от текста, посветен на Шмит, със сигурност не изчерпва огромния обхват на творчеството му, но дава своя принос за научния дебат около немския мислител в българското академично пространство.

5. Научни публикации, свързани с темата на дисертационния труд

ВЕНЦИСЛАВОВ, Денис. *Дихотомията „свой-чужд“ в диалога между Лазар Глаушев и гръцкия наместник. Анализ в светлината на теорията за политическото.* Съвременна лингвистика, 2022, 1, 106-112.

ВЕНЦИСЛАВОВ, Денис. *Преформулиране на теоретичните основи на политическия реализъм,* Международна политика, XIX/2023, 1, 129-140.

ВЕНЦИСЛАВОВ, Денис. *Политическият екзистенциализъм на Карл Шмит,* Философски алтернативи, XXXIII/2024, 2, 42-52.

ВЕНЦИСЛАВОВ, Денис. *Политическото единство и абсолютният враг в политическата философия на Карл Шмит,* NotaBene, 63/2024, 185-192.